

Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi

Cilt 4(2021), Sayı 7, 49-54

Transferans, Arzu ve Bildiği Varsayılan Özne: Transferansa Lacancı Perspektiften Bir Bakış

Fatma Girgin Kardeş¹

Öz

Lacan klinik pratiğe ve teoriye getirdiği yeniliklerle kendisinden önceki pek çok kavramın ele alınış biçimini değiştirdi. Getirdiği yeni kavramlar yanında Onunla birlikte var olagelen yaygın kavramların bazılarının da içeriği değişti. Transferans da bu kavramlardan biridir. Bu çalışmanın amacı transferans kavramını Lacancı bir perspektifle tartışmaktır. Transferans en genel anlamıyla başkalarına karşı anlık beğenme ya da beğenmeme olarak tanımlanır. Klinik deneyimde ise bu başkası analisttir. Analizanın geçmiş deneyimlerini analiste yansıtması olarak açıklanır. Lacan'da transferans bu kadar basit ele alınmaz, o transferansa başka bir perspektiften bakar. Transferansı bilinçdışı, arzu ve Bildiği Varsayılan Özne kavramları üzerinden ve bunlarla ilişkisi ile açıklamaya girişir. Bu çalışmada Lacan'ın transferans kavramı onun kuramının ve klinik pratiğinin en merkezi fenomenlerinden biri olan Bildiği Varsayılan Özne üzerinden açıklanmaya çalışılacaktır. Son olarak Transferans, Bildiği Varsayılan Özne ve Arzu kavramları arasındaki bağlantılar ortaya konulmaya çalışılacak ve kavramların klinik pratikteki yerinden bahsedilecektir.

Anahtar kelimeler: Aktarım, Arzu, Özne, Lacan

Transference, Desire and Supposed Subject: A Lacanian Perspective to Transferans

Abstract

This article address to issue of transference from the Lacanian perspective. Psychoanalysis has argued that to enable positive change it is essential to manage transference. Transference is experienced in the immediate reactions of liking or disliking influential Others. In Lacanian perspective transference is not a phenomenon that simple. Lacan explained transference with a new understanding, which is related to unconscious, desire and Subject Suppose to Know. In this paper, it is purposed to try explaining Lacanian concept of transferans with the *subject supposed to know*, which remains central to Lacan's view of the transference. This view of the transference is seen as Lacan's most complete attempt to theorise the concept. According to this view, transference is the attribution of knowledge to the Other, the supposition that the Other is a subject who knows and as a main problem 'what is the analizan's desire' is central point in terms of explaining transference

Key words: Transference, Desire, Subject, Lacan

¹Öğretim Görevlisi, Klinik Psikoloji Doktora Öğrencisi, Medipol Üniversitesi, fatmagirgin@yahoo.com

Giriş

Transferans ve Arzu

Lacan 1960-1961 yıllarında ‘transferans’ üzerine bir dizi seminer vermiştir. 1964’te *psikanalizin dört kavramı* seminerlerinde de transferansın farklı kavramsallaştırmalarına değindiği görülür. Hiç şüphesiz ki transferans analitik praksis için temel kavramlardan biridir ve hem Freud’da hem de Lacan’da kliniğe dair tekniğin ve de teorinin önemli bir elementidir. Bu çalışmada transferansın klinik pratikteki yeri ve arzu ile ilişkisi tartışılacaktır.

Transferans Nedir?

Transferans, en eski anlamı ile duygulanımın bir yerden başka bir yere yönlendirilmesi olarak anlaşılır. Bugün ise genellikle geçmişteki önemli bir kişinin özelliklerinin bugün karşılaşılan bir kişiye, genellikle bilinçdışı unsurlarla atfedilmesi olarak nitelendirilir. İlk görüşte aşk’ deneyiminde, daha önce hiç karşılaşmadığımız birini sevme ya da hiç beğenmeme gibi anlık tepkiler transferans olarak yorumlanır. Analitik deneyimde transferans hemen hemen her şeye uygulanmaktadır. Fink (2007) transferansın yaşandığı bir dizi durumu şu şekilde açıklar:

- Algısal seviyede transferans, analistin duyularla algılanan bazı özellikleri analizana geçmişinden önemli birini hatırlatır.
- Kodlanmış bir özellik, analistin çevresinden bir şeyler analizana geçmişinden önemli birini hatırlatır.
- İşaret sistemi, kültürel ve dile dair içerikler.
- Bir duygu ifadesi yada afektif etki, analizan analistte tespit eder (Fink, 2007).

Analitik söylemde ise bu ilişkiye ister olumlu (analizanın analiste karşı sevgi duygulanımları geliştirmesi) ister olumsuz (saldırgan ya da nefretsi duygulanımlar) denilsin, analizan tarafından, daha önceden tanıdığı bir kişinin yerine analisti "yerleştirmesini" belirtecektir (Cléro, 2017). Transferans bilinçdışı ile ilgilidir ve dil ile ortaya çıkar. Soler bunun, analitik aktarımın niteliğini belirlemekle yükümlü olduğunu; ve genel formülünde aktarımın, Freudcu Sahanın ötesinde Lacan’ın Sahası’ olduğunu söyler (Soler,1999). Transferans 'bilinçdışının faaliyete geçirilmesi' eylemidir (Lacan, 1977).

İlk kurulan bağlantılar daha sonraki sevgi ilişkilerimizi de kurma biçimimizi belirler ve ‘transferans genellikle bir afekt olarak temsil edilir’ (Lacan, 1977). Pozitif aktarım normal olarak sevgi ile tanımlanırken, negatif aktarım nefret ile değil de genellikle kararsızlık ile belirtilir. Aslında sevgi olarak temsil edilen olumlu aktarım da bir yanılsamadır çünkü gerçekte

sevgi sevilmeyle duyulan arzuya alakalıdır. Transferans dil yoluyla anlam kazanır ve arzu ve bilgiyle alakalıdır ama anlam edinmedeki başarısızlık dışa vurmaya (acting-out) yol açar.

Freud'dan Lacan'a

Transferans Freud'dan önce de var olan bir fenomen olsa da terapötik bir araç olarak kullanılması Freud ile oldu. Kaynağını 1882'de J. Breuer tarafından katartik hipnoz yoluyla tedavi ettiği Bertha Pappenheim yani Ana O. vakasından alır. Breuer histeriklerle yaptığı çalışmalarda semptomlar ve yaşamdaki bazı travmatik durumlar arasında bir bağlantı olduğunu ortaya çıkardı ve hipnoz yoluyla bu olayları hatırlatmaya ve böylece belirtileri yok etmeye odaklandı. Breuer'in öncülük ettiği bu çalışmalar Lacan'ın daha sonraları 'kaza' olarak nitelendireceği bir olayla kesintiye uğrasa da bu 'kaza' psikanalize yeni bir kavramın girmesine de yol açmıştır. Daha sonraları 'transferans' ya da Türkçe'de daha yaygın kullanımı ile 'aktarım' adını alacak olan bu kavram psikanaliz pratiğinde de önemli bir yer tutar.

Lacan 1964'teki *Psikanalizin Dört Kavramı* üzerine verdiği seminerlerde Anna O. vakasına yeniden değinir ve eğer Anna O'nun yalancı gebeliği bir semptomsa bunun bir başkası için anlamlı olduğunu yani aslında burada söz konusu olanın Breuer'in de arzusunun tezahürü olduğunu söyler (Lacan, 1977). Lacan bu nahoş kazanın ardından Breuer'in eşinden bir çocuğu olmasını da sözlerinin kanıtlayıcısı olarak gösterir ve ne talihsizliktir ki Freud biyografisinde Jones'un anlatımına göre bu çocuk , tam da bu nedenle, genç yaşta intihar etmiştir. Anna O. vakasında Freud'un tam da karşı çıktığı şey olan ama kendisinde de yer bulan 'arzu' daha da açıkçası 'ötekinin arzusu', Freud'un arzusu olarak psikanalizin ilerlemesine de katkı sağladı.

Klinik pratikte transferans, bazılarının 'pre-transferans' terimiyle açıkladığı gibi analiz öncesinde de vardır. Yani aslında analize gelenler 'analistin' kendilerinde ters gidenin, yolunda gitmeyen ne olduğuna dair bir bilgisi olduğunu varsayarak gelirler ve analisti kendi semptomları hakkında kendilerinden daha fazla bilgiye sahip olarak görmeye meyillidirler. Lacan'ın deyimiyle analist burada 'bildiği varsayılan özne'dir' (Lacan, 1977). Eğer bir kişi analize geliyorsa bunun sebebi başvurduğu kişinin arzusu, semptomlarının olası görüntüleri, olası iyileşme yollarına dair bilgisi olduğu içindir. Bu bazı durumlarda iyileşmeyi hızlandırıcı etki yapsa da yani gelen kişi zaten iyileşeceğine inandığı için semptomlarının görünümünde azalma daha hızlı sağlansa da kişi analitik çalışmaya hiç girmemiş olabilir. Analizanın terapisti 'bildiği varsayılan özne' konumunda görmesi karşısında analistin transferansı engellemesi buna neden olabilir. Analist bunu şu yollarla yapar; analizana dile getirdiği isteğin ne olduğunu söylediğinde, ki gerçek her zaman görüldüğü gibi değildir ya da aslında istediği şeyin ne olduğunu söylediğinde ki böylece talep karşılanmış olur ve böylece arzu aranmaktan vazgeçilir.

Oysa asıl bilen, ‘bildiği farz edilen özne, analizanın bilinçdışıdır’. Bu noktada klinik pratikte önemli başka bir nokta da analizanın bilinçdışının tezahürlerinin izini sürmektir. Bu izler söylenmesi gereken ile söylenen şey arasındaki mesafede, eksiklikte, dil sürçmelerinde vb aranır. Tekrarlar da kaynağını buradan alır. Kişi acı veren durumlara kendini tekrar tekrar sokar, önceki benzer deneyimleri sanki hiç yaşamamış gibi tekrarlar. Lacan tekrarın farklı görünüşleri olarak transferansı, güdüleri ve bilinçaltını birbirine bağlar.

Seminer VIII’de transferansa dair psikoanalitik görüşlerini Sokrates ve Alcibiades ile anlatır. Sokrates ve Alcibiades arasındaki ilişki (veya ilişkinin yokluğu) analist ve analizan arasındaki transferans ilişkisi gibidir. Bu iki karakter ile Lacan iki temel fikir ortaya atar: İlki Alcibiades’in Sokrates’i bir ‘şey’e sahip biri olarak görmesi ve ondaki bu saklı şey nedeniyle ona arzu duyması. İkincisi ise sevginin arzusunun süblimasyonu olmasıdır. Yani transferans eksik olanla, arzu ile alakalıdır.

Klinik pratikte ise akılda tutulması gereken şey tedavinin yönünün transferansın yorumlanması olmadığıdır, yani tekrarların analistin ailesinden veya başka bir yakından kaynaklanan yer değiştirmelerinin olduğunu bildirmenin olmamasıdır (Guéguen, 2014). Lacancı pratikte analist analizanın arzusunun üzerine yerleştiği yerdir. Lacan tekrarların kullanımıyla ilgilenmez çünkü burada aileyle çocukluk dönemindeki ilişkilerin tekrar oynanması söz konusudur, bunun yerine tekrarlamamanın tipine odaklanır, çünkü kişinin asıl ‘gerçek’ten kendini savunduğu ve kaçtığı yer buralardır.

Arzu

Bu tekrarlarda itici güç gerçek ile arzu arasındaki dinamizmdir. Lacan’a göre arzusun nesnesi yoktur olamaz, talebin nesnesi olabilir. Bu yüzden de arzu, öznenin doyumsuz dünyasını sonsuz bir alana sokar ve kendi yarattığı bir nesnenin peşinden koşar (Başer, 2010). Analizde, klinik süreçte analistin arzusu Öteki’nin arzusunu temsil eder. Analist ile analizan arasındaki bağlantı bu nedenle aktarımın bulunduğu diğer ilişkilerden, örneğin öğretmen-öğrenci, doktor-hasta veya sevgili arasındakilerden farklıdır. Burada analistin belirli konumu ve bilinçdışının önemi nedeniyle psikanalizin temel bir kavramı olarak transferans ayrı bir bağlantı olarak görülür. Daha açık bir ifade ile kişinin ve arzusunun analizinin arzusudur (Stryckman, 2006). Buradaki arzu ne bir benzerlikten kaynaklanır, ne de bir nesneyle ilgilidir. Yani analistin gerçekten isteğinin ne olduğunu bilmek mümkün değildir, arzulanan bir eksikliğin hissi şeklinde bilinir. Bu eksiklik, kayıp sembolleştirilerek aranır. Ne kadar sembolleştirilirse sembolleştirilsin yine de eksiklik kapanmaz. Ancak analist bunu semboller yoluyla aramaya devam eder ve buna dair umudunu kaybetmez. Transferans burada yeniden

ortaya çıkar. Bilinçdışı analistin mevcudiyeti ile ortaya çıkar. Bildiği farz edilen özne yani analizanın içindeki bilinçdışı analizan tarafından reddedilir ve analiste yansıtılır. Analist, buna vekalet etmeyi kabul etmelidir (Fink, 1999).

Analistin gerçek varlığı ve analiz arzusu transferin kurucu unsurudur (Stryeman, 2006). Bu arzunun nedeni ne bir kişi (anne, baba, sevgili vs) ne de bir nesneyle (sevilen veya nefret edilen vs) alakalıdır, bu arzu arzunun sebebindendir yani bir eksiklikten. Analistin arzusunun bu özelliği analizanı arzunun imajiner cisimlerinden, talebin ideal nesnelere ve narsistik objelerden bir operasyona götürür. Bu ancak ideal ben ile arzunun sebebi arasında bir mesafenin korunması ile mümkündür.

Analist, analizanın arzusunun nerede olduğu sorusunun asıl problem olduğunun farkında olmalıdır. Lacan'a göre bu ilişki Öteki ile olan ilişkidir, 'arzu Ötekinin arzusudur' (Lacan, 1977). Burada Öteki başka bir kişi demek değildir, arzunun etkilediği ve karıştırdığı bir bilinçdışı ile ilgilidir. Yani asıl ilişki, asıl diyalog, asıl transferans kişi ile Öteki arasındadır, Bildiği Varsayılan Özne'nin kullanımı yoluyla gerçekleşir.

Son olarak, Lacancı perspektifte analistler transferans karşısında nasıl bir tavır içindedirler? Transferansı hiç yorumlamazlar mı sorularına cevap verilecek olursa; Lacan'a göre aktarım yorumlanabilir ancak bu yorumların gücünün ve yansıtıklarının yanlısına olma ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır. Transferansın yorumlanıp yorumlanamayacağı kararı analistin sanatına bağlıdır.

Kaynakça

- Başer, N. (2010). *Lacan, Fikir Mimarları Serisi-21*, İstanbul: Say Yay.
- Cléro, J. P. (2011). *Lacan Sözlüğü* (Özge Soysal çev.). İstanbul: Say Yay.
- Demandante, D. (2014) Lacanian Perspectives on Love, *Kritike*, 8, 112-118
- Fink, B. (1995). *The Lacanian Subject Between Language and Jouissance*, Chichester United Kingdom, Princeton University Press.
- Fink, B. (1999). *A Clinical Introduction to Lacanian Psychoanalysis Theory and Technique*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Fink, B. (2007). *Fundamentals of Psychoanalytic Technique*, London, W.W. Norton and Company.
- Guéguen, P. G. (2014). Transference: A Paradoxical Concept, *LCEXPRESS*, 2.
- Lacan, J. (1977). *Ecrits: A Selection*. New York: Norton.
- Lacan, J. (2013). Psikanalizin Dört Temel Kavramı. Seminer 11. (Nilüfer Erdem Kitap. İstanbul: Metis Yay.

Polizzi, D. (1997). Lacan, transference and the place of criminal subject. *Journal of Theoretical and Philosophical Psychology*.

Soler, C. (1999). *Symptoms of Transference*, Colette Soler's Course of January 6th 1999.

Stryckman, N. (2006). Le transfert, sa « liquidation » et le désir de l'analyste. *Le Bulletin Freudien*, 48